

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ภายหลังจากรายการถึงลูกถึงคน ทางช่อง 9 อสมท. ออกอากาศไปเพียงไม่นาน (พ.ศ.2546) ควบคู่กับการปรับโฉมใหม่ของช่อง 9 อสมท. ที่เน้นความเป็นสถานีข่าวเห็นได้ชัด ตัวพิธีกรเองก็ได้รับความน่าเชื่อถืออยู่แล้วในเรื่องคุณภาพงานจากช่องเดิมที่เคยสังกัด คือ Nation Channel ผู้พิธีกรรายการถึงลูกถึงคนทางช่อง 9 อสมท. ประกอบกับความโดดเด่นในเรื่องของความเป็นตัวของตัวเอง ในขณะที่ดำเนินรายการ และการสัมภาษณ์ที่มีแบบฉบับเฉพาะตัว ทำให้ชื่อ สรยุทธ สุทัศนจินดา โด่งดังยิ่งขึ้นในฐานะพิธีกรคุณภาพ และผู้คนที่หันมาให้ความสนใจทั้งตัวพิธีกรและตัวรายการไปพร้อมกัน

ทั้งนี้รายการสนทนาเชิงสาระมักมุ่งนำเสนอ ข้อเท็จจริง ไขข้อสงสัย วิเคราะห์ วิพากษ์ ให้ความรู้ เกี่ยวกับปรากฏการณ์ สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง โดยรายการสนทนาเชิงสาระเหล่านี้มักอาศัยความสามารถของพิธีกรในการล้วงคำตอบจากผู้ร่วมรายการเป็นหลัก ยิ่งถ้าพิธีกรมีความสามารถ มีรูปแบบและลีลาเฉพาะตัว มีกลยุทธ์ที่สามารถทำให้ผู้ร่วมรายการตอบคำถามได้ตรงใจผู้ชม มีความลึกและความรอบด้านในประเด็นที่สัมภาษณ์ รายการยิ่งเป็นที่นิยม เช่นเดียวกับรายการถึงลูกถึงคนที่กล่าวถึงข้างต้น

หากมองย้อนกลับไปดูรายการประเภทสนทนาเชิงสาระทางโทรทัศน์ในยุคแรกๆของไทย จากการสัมภาษณ์ “ดร.เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง” พิธีกรในยุคนั้น จะพบว่า รายการที่ถือเป็นต้นกำเนิดของรายการประเภทนี้คือ “รายการสนทนาปัญหาบ้านเมือง” ออกอากาศทางช่อง 5 เป็นรายการสนทนาเชิงสาระรายการเดียวที่มีก่อนที่อาจารย์จะเข้ามาทำรายการ ซึ่งในความคิดเห็นของอาจารย์ จากประสบการณ์ตรงที่เคยได้มีโอกาสไปเป็นผู้ร่วมรายการในฐานะผู้เชี่ยวชาญเรื่องข่าว เห็นว่า รายการสนทนาปัญหาบ้านเมืองเป็นรายการที่เป็นช่องทางสำหรับผู้ที่มีอำนาจในสมัยนั้นมาบอกกล่าวประชาชนให้เชื่อให้คิด และให้รับรู้ในสิ่งที่ผู้มีอำนาจต้องการ โดยพิธีกรต้องดำเนินรายการภายใต้อำนาจรัฐอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และตัวผู้ร่วมรายการเองก็จะถูกกำหนดกรอบการพูดคุยว่าสามารถพูดคุยได้แค่ไหน และต้องพูดในทิศทางใดอย่างไร

จากรายการสนทนาปัญหาบ้านเมืองที่ถือเป็นรายการสนทนาเชิงสาระรายการแรกในประเทศไทย “รายการเกษตรสนทนา” ที่มีการเปลี่ยนชื่อภายหลังว่า “เวทีชาวบ้าน” ซึ่งปัจจุบันก็ยังคงออกอากาศอยู่ทางช่อง 11 จัดเป็นรายการที่สองของรายการประเภทนี้ โดยออกอากาศครั้งแรกในปี พ.ศ.2532 มีอาจารย์เจิมศักดิ์เป็นพิธีกร ซึ่งรายการนี้อาจารย์เจิมศักดิ์ตั้งใจจะให้ป็นรายการที่ถ่วงดุลย์กันกับรายการสนทนาปัญหาบ้านเมืองที่เปรียบเป็นเวทีของรัฐ และรายการเกษตรสนทนา ก็จะเป็นเวทีสำหรับเกษตรกรและชาวบ้านทั่วไป ได้มีโอกาสในการแสดงความคิดเห็น โดยอาจารย์เจิมศักดิ์และทีมงาน ได้เดินทางไปถ่ายทำกันถึงท้องไร่ท้องนา ตามหมู่บ้านต่างๆ สนทนากับเกษตรกรและชาวบ้านเกี่ยวกับการเกษตร การตลาด การผลิต เทคโนโลยีการเกษตร ภูมิปัญญาชาวบ้าน และเรื่องต่างๆที่เกี่ยวข้องกับชาวบ้านโดยตรง

ต่อจากรายการเกษตรสนทนา ดร.เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง ก็ได้ผลิตรายการที่สองตามมาคือ “รายการมองต่างมุม” ออกอากาศทางช่อง 11 โดยการสนับสนุนของมูลนิธิสื่อสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นรายการที่สามารถสื่อสารกันได้สองทางระหว่างภาครัฐและภาคประชาชน โดยรูปแบบของรายการได้รับการออกแบบเพื่อให้ประชาชนได้มีโอกาสมาตั้งกระทู้ถามรัฐบาลกันสดๆ ขณะที่รัฐบาลเองก็ได้มีโอกาสชี้แจงแก่ประชาชนทราบในเรื่องต่างๆ และที่น่าสนใจคือเวลาในการออกอากาศของรายการมองต่างมุม เป็นเวลาที่อาจารย์เจิมศักดิ์ตั้งใจให้เป็นเวลาเดียวกันกับที่รายการสนทนาปัญหาบ้านเมืองกำลังออกอากาศทางช่อง 5 คือ เวลา 20.30 น. วันอาทิตย์ ถือว่าเป็นอีกหนึ่งรายการที่อาจารย์เจิมศักดิ์เปิดเผย อย่างตรงไปตรงมาว่าเจตนาจะให้ทางเลือกกับประชาชนในการรับชมรายการ

หลังจากรายการมองต่างมุมออกอากาศได้ไม่นานในปี พ.ศ.2533 ก็เป็นช่วงเวลาเดียวกันกับที่คุณสุทธิชัย หยุ่น ได้ก้าวเข้ามาเป็นผู้จัดรายการโทรทัศน์อย่างเป็นทางการครั้งแรก ในรายการ “ผ่าวิกฤติอ่าวเปอร์เซีย” (ธนวัฒน์ ทรัพย์ไพบุลย์, 2544) ในช่วงเวลาที่ทหารอิรักบุกเข้ายึดครองพื้นที่ประเทศคูเวตอย่างปัจจุบันทันด่วน สร้างความตื่นตระหนกแก่ทั้งคนไทยและผู้คนทั่วโลก เนื่องจากเกรงว่าจะกลายเป็นสงครามโลกครั้งที่ 3 ทั้งนี้คุณสุทธิชัยได้ทำหน้าที่วิเคราะห์สถานการณ์สงครามเป็นเวลา 1 เดือนเต็ม จนกระทั่งสงครามสิ้นสุด เป็นการแจ้งเกิดอย่างเต็มตัวและสมภาคภูมิของคุณสุทธิชัยในฐานะพิธีกร ก่อนจะเป็นพิธีกรรายการโทรทัศน์อีกหลายรายการ ซึ่งมีรายการที่จัดเป็นรายการประเภทสนทนาเชิงสาระอยู่หลายรายการ อาทิ รายการเนชั่นนิวส์ทอล์ค” ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 9 ที่มีการสัมภาษณ์บุคคลที่มีชื่อเสียง โด่งดังทั้งในวงการเมือง วงการธุรกิจ การค้า และวงการอื่นๆ ด้วยคำถามที่เจาะลึกทุกคำถามของคุณสุทธิชัย

ที่ตำค้ำญอาจารย์เจิมศักดิ์ได้ให้สัมภาษณ์ยืนยันว่านับแต่สงครามอ่าวเปอร์เซียในครั้งนั้น ชื่อของสุทธิชัย หยุ่น และ เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง ก็ได้รับการกล่าวขวัญถึงในฐานะพิธีกรรายการสนทนาเชิงสาระที่เป็นคู่แข่งกันมาอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งสิ้นยุคพร้อมกันในยุคของรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี

และนับเนื่องจากวันนั้นจนถึงปัจจุบันนี้ก็มีรายการสนทนาเชิงสาระเกิดขึ้นมากมายหลายรายการ ทั้งรายการที่สนทนากันเกี่ยวกับสถานการณ์เหตุการณ์ที่เกี่ยวกับข่าวคราวความเป็นไปในสังคม และการเมือง รวมไปถึงเรื่องของเศรษฐกิจโดยเฉพาะ

สิ่งที่น่าสนใจประการหนึ่งในการผลิตรายการประเภทสนทนาเชิงสาระคือรูปแบบและลีลา หรือ สไตล์ (style) ของพิธีกรในการสัมภาษณ์ผู้ร่วมรายการที่มีผลอย่างมากต่อการติดตามชมรายการของผู้ชมดังที่ได้กล่าวไปข้างแล้วในช่วงต้น จึงน่าสนใจว่ารูปแบบและลีลา (ซึ่งต่อไปนี้จะใช้คำว่าสไตล์เพื่อความกระชับในการนำเสนอผลการวิจัย) ของพิธีกรแต่ละคนเป็นอย่างไร มีปัจจัยอะไรบ้างเป็นตัวกำหนด ขณะเดียวกันผู้ชมมีทัศนคติอย่างไรต่อสไตล์การสัมภาษณ์ของพิธีกร จึงเป็นที่มาของงานวิทยานิพนธ์ชิ้นนี้ ซึ่งผู้วิจัยได้เลือกศึกษารายการสนทนาเชิงสาระที่ออกอากาศทางฟรีทีวี 6 รายการด้วยกัน คือ รายการกรองสถานการณ์ ทางช่อง 11 รายการบ่ายนี้มีคำตอบ และรายการถึงลูกถึงคน ทางช่อง 9 อสมท. ซึ่งเป็นรายการที่สนทนาเกี่ยวกับเรื่องราวหลากหลาย ทั้งสังคม เศรษฐกิจ การเมือง รายการเข็วยกแพง ทางช่อง 9 อสมท. รายการมันนี่ทอล์ค ทางช่อง 11 และรายการเส้นทางนักลงทุน ทางไอทีวี ซึ่งเป็นรายการเกี่ยวกับเศรษฐกิจโดยเฉพาะ

โดยความสนใจของผู้วิจัยมุ่งไปที่ สไตล์การสัมภาษณ์ผู้ร่วมรายการของพิธีกรรายการสนทนาเชิงสาระ ว่ามีลีลาและลูกเล่น รวมไปถึงกลยุทธ์ในการเปิดประเด็น การตั้งคำถาม การสรุปคำตอบหรือสรุปประเด็น การเชื่อมประเด็นอย่างไร มีการปฏิสัมพันธ์กับผู้ร่วมรายการ และบุคลิกภาพส่วนบุคคลในการนำเสนอตัวเองอย่างไร มีปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลต่อสไตล์ของแต่ละคน และผู้ชมเองมีทัศนคติต่อสไตล์การสัมภาษณ์ของพิธีกรแต่ละคนอย่างไร

ปัญหานำวิจัย

1. สไตล์การสัมภาษณ์ผู้ร่วมรายการของพิธีกรรายการสนทนาเชิงสาระแต่ละรายการเป็นอย่างไร (โดยเน้นศึกษาในเรื่องการเปิดประเด็น การตั้งคำถาม การสรุปคำตอบหรือสรุปประเด็น การเชื่อมประเด็น การปฏิสัมพันธ์กับผู้ร่วมรายการ การสร้างบรรยากาศในรายการ และบุคลิกภาพส่วนบุคคลในการนำเสนอตัวเองของพิธีกร)

2. ปัจจัยอะไรบ้างที่ส่งผลต่อสไตล์การสัมภาษณ์ของพิธีกรรายการสนทนาเชิงสาระทั้ง 6 รายการ

3. ผู้รับสารมีทัศนคติต่อสไตล์การสัมภาษณ์ของพิธีกรแต่ละคนอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสไตล์ของพิธีกรรายการสนทนาเชิงสาระในการสัมภาษณ์ผู้ร่วมรายการ (ในเรื่องการเปิดประเด็น การตั้งคำถาม การสรุปคำตอบหรือสรุปประเด็น การเชื่อมประเด็น การปฏิสัมพันธ์กับผู้ร่วมรายการ การสร้างบรรยากาศในรายการ และบุคลิกภาพส่วนบุคคลในการนำเสนอตัวเอง)

2. เพื่อทราบถึงปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดสไตล์ในการสัมภาษณ์ผู้ร่วมรายการของพิธีกรรายการสนทนาเชิงสาระ

3. เพื่อศึกษาทัศนคติของผู้รับสารที่มีต่อสไตล์การสัมภาษณ์ของพิธีกรรายการสนทนาเชิงสาระทั้ง 6 รายการ

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้จะศึกษาจากรายการสนทนาเชิงสาระที่ออกอากาศทางฟรีทีวี (free TV) เนื่องจากการออกอากาศทางฟรีทีวี เป็นช่องทางที่ผู้ชมจะรับชมได้ง่ายกว่าสถานีโทรทัศน์ประเภทบอกรับสมาชิก ซึ่งส่งผลให้ฟรีทีวีแต่ละช่องเกิดการแข่งขันกันสูงในด้านการผลิต การนำเสนอรายการ รวมไปถึงการนำเสนอของพิธีกร และด้วยการแข่งขันกันอย่างเข้มข้นนี้เอง การศึกษาตัวพิธีกรรายการสนทนาเชิงสาระที่ออกอากาศทางฟรีทีวีจึงมีแนวโน้มที่จะได้ศึกษาจากตัวอย่างที่ผ่านการคัดเลือกมาแล้วอย่างเข้มข้นด้วย ที่สำคัญ การศึกษารายการที่ออกอากาศผ่านช่องทางที่เสมอกันจะทำให้ผลการศึกษาเปรียบเทียบกันได้ โดยมีปัจจัยจำกัดที่ไม่เหลือมล้ำกันมากนัก ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษารายการสนทนาเชิงสาระจำนวน 6 รายการ แบ่งเป็นรายการเกี่ยวกับสถานการณ์ความเป็นไปทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง 3 รายการ ได้แก่

1. รายการกรองสถานการณ์ ออกอากาศทางช่อง 11 จันทร์-ศุกร์ เวลา 20.30-21.30 น.
2. รายการถึงลูกถึงคน ออกอากาศทางช่อง 9 จันทร์-ศุกร์ เวลา 23.00-24.30 น.
3. รายการบ่ายนี้มีคำตอบ ออกอากาศทางช่อง 9 จันทร์-ศุกร์ เวลา 14.15-15.00 น.

รายการเกี่ยวกับเศรษฐกิจโดยเฉพาะ 3 รายการ ได้แก่

1. รายการมันนี่ทอล์ค ออกอากาศทางช่อง 11 ทุกวันพุธ เวลา 23.30-24.30 น.
2. รายการเชียวกแพง ออกอากาศทางช่อง 9 จันทร์-ศุกร์ เวลา 13.00-13.30 น.
3. รายการเส้นทางนักลงทุน ออกอากาศทางไอทีวี จันทร์-ศุกร์ เวลา 09.30-10.00 น.

โดยเน้นศึกษาเทปรายการที่ออกอากาศในช่วงเดือนพฤศจิกายน 2547-มกราคม 2548 โดยเหตุผลที่เลือกศึกษาในช่วงนี้ เนื่องจากเป็นช่วงก่อนการเริ่มศักราชใหม่ จนกระทั่งเริ่มศักราชใหม่ ซึ่งนอกจากรายการโทรทัศน์จะมีการแข่งขันสูงในช่วงนี้แล้ว เหตุการณ์ความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้เกิดขึ้นมากมายในช่วงนี้ ทั้งในเรื่องเศรษฐกิจ ราคาน้ำมัน และสาธารณสุข โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถานการณ์ด้านการเมืองที่กำลังจะมีการเลือกตั้งเกิดขึ้นและรัฐบาลกำลังจะหมดวาระลง รวมไปถึงเหตุการณ์คลื่นยักษ์ถล่มภาคใต้ในช่วงท้ายปีอีกด้วย อันจะเป็นผลโดยตรงกับประเด็นการพูดคุยในรายการสนทนาเชิงสาระที่เข้มข้น และการทำงานที่จะต้องใช้ความสามารถเฉพาะตัวของพิธีกรเป็นหลัก เนื่องจากผู้ผลิตต้องแข่งขันกันในด้านความทันต่อเหตุการณ์ และการเลือกประเด็นมานำเสนอ นั้นหมายถึงงานที่ยากขึ้นและต้องใช้ทักษะที่มีอย่างเต็มที่ของพิธีกร

นิยามศัพท์

พิธีกร (Host) หมายถึง ผู้ที่ทำหน้าที่ดำเนินรายการและสัมภาษณ์ผู้ร่วมรายการทางโทรทัศน์

รูปแบบและลีลา หรือ สไตล์ (Style) หมายถึง กลยุทธ์ และกลวิธี รวมไปถึงลูกเล่นเฉพาะตัวของพิธีกรในการสัมภาษณ์ผู้ร่วมรายการ โดยหมายรวมถึงการตั้งคำถาม การสรุปคำตอบ การเปิดประเด็น การเชื่อมประเด็น การปฏิสัมพันธ์กับผู้ร่วมรายการ และบุคลิกภาพส่วนบุคคลในการนำเสนอตัวเอง

รายการสนทนาเชิงสาระ (hard talk) หมายถึง รายการที่พูดคุยกันเกี่ยวกับประเด็นทางเศรษฐกิจ และหรือสังคม การเมือง เหตุการณ์ที่อยู่ในความสนใจ เพื่อมุ่งไขข้อข้องใจ ให้ความรู้

เสนอข้อเท็จจริง วิเคราะห์ วิพากษ์ หรือแม้กระทั่งเสนอทางออก หาแนวทางแก้ปัญหาโดยเชิญผู้ที่มีความรู้หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์มาพูดคุย

โครงสร้างทางความคิด (Mind Mapping) หมายถึง การจัดระเบียบทางความคิด ซึ่งในที่นี้หมายถึง การจัดระเบียบความคิดของพิธีกรในการสัมภาษณ์ โดยมีการวาง และจัดเรียงประเด็นที่จะถามไว้ในความคิดตามลำดับหัวข้อ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลจากการวิจัยสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาด้านวิชาชีพพิธีกรได้
2. ผลจากการวิจัยสามารถเป็นแนวทางในการศึกษาแก่ผู้สนใจต้องการประกอบอาชีพพิธีกรโทรทัศน์
3. ผลการวิจัยสามารถใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยด้านวาทวิทยาในวิชาชีพทางสื่อโทรทัศน์ได้